

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 24 Temmuz 2025

Gönderim Tarihi: 8 Mayıs 2025

Yayınlanma Tarihi: 31 Aralık 2025

Atıf Künyesi: MEMMEDLİ, Şureddin-ÇAKIR, Duygu (2025), “Göç Edebiyatı Bağlamında Ali Kafkasyalı’nın *Kafkas Koçakları* Adlı Romanının İncelenmesi”, *International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)*, C. 6, S. 2, s. 176-202.

“GÖÇ EDEBİYATI BAĞLAMINDA ALİ KAFKASYALI’NIN KAFKAS KOÇAKLARI ADLI ROMANININ İNCELENMESİ”¹

Şureddin MEMMEDLİ²

Duygu ÇAKIR³

10.54566/turas.1695363

ÖZ

Bu çalışma, akademisyen-yazar Ali Kafkasyalı’nın düşünce dünyasını temel alarak onun

¹ Tezden üretilmiş yayın.

² Prof. Dr., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, sureddinmemmedli@ardahan.edu.tr, ORCID 0000-0002-9302-732X

³ Dr. Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı, Dyyg.ckr@gmail.com, ORCID 0000-0002-5707-4831

Kafkas Koçakları adlı romanını göç edebiyatı çerçevesinde incelemeyi amaçlar. Ali Kafkasyalı, Güney Kafkasya'dan Türkiye'ye göç eden Karapapak bir ailenin evladıdır. Kafkasyalı'nın düşünce dünyasında göç, baskıya karşı direnişin ve kültürel asimilasyona karşı hafıza koruyuculuğunun simgesi olarak öne çıkar. Bu bağlamda, göç yalnızca mekânsal bir hareketlilik değil, aynı zamanda kültürel sürekliliği ve aidiyet duygusunu koruma çabasının bir aracıdır.

Roman, Bolşevik Devrimi sonrası Güney Kafkasya'dan Anadolu'ya yönelen Karapapak Türklerinin göç serüvenini ele alır. Romanda, birey tarihin öznesi olarak, geçmişin belleğini yaşatmaya ve kendi kimliğini sürdürmeye yönelik bir mücadele verir. Bu çaba, göçün yalnızca fiziksel bir değişim değil, kültürel direnişin ve toplumsal hafızanın korunmasının da bir ifadesi olarak karşımıza çıkar. Eserde şu temel izlekler öne çıkar: Zorunlu göç, direniş ve kahramanlık, kültürel hafıza, toplumsal yabancılaşma ve uyumdur.

Yöntem olarak, nitel araştırma çerçevesinde edebî metin inceleme teknikleri benimsenmiştir. Tematik izlek analizi ve metinlerarasılık yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın literatüre katkısı; Türk edebiyatında az işlenen Güney Kafkasya göçlerini merkezine alması bakımından özgün bir boşluğu doldurmaktadır. Göç edebiyatında genellikle Balkanlar ve Anadolu'dan iç göçler öne çıkarken, *Kafkas Koçakları* ile Güney Kafkasya'dan Türkiye'ye uzanan göç anlatıları ilk kez tematik düzlemde derinlemesine ele alınmaktadır. Bu yönüyle eser, Türk göç edebiyatında yeni bir coğrafya ve kimlik deneyimi sunar.

Anahtar Sözcükler: Göç Edebiyatı, Göç Hareketleri, Ali Kafkasyalı, Kafkas Koçakları, Karapapak Türkleri, İzlek.

ANALYSIS OF ALI KAFKASYALI'S WORK NAMED CAUCASIAN KOCHAKS IN THE CONTEXT OF MIGRATION LITERATURE

ABSTRACT

This study aims to examine the novel *Caucasus Koçakları* by academician and author Ali Kafkasyalı within the framework of migration literature, based on his world of thought. Ali Kafkasyalı is a child of a Karapapak family that migrated from the South Caucasus to Turkey. In Kafkasyalı's world of thought, migration stands out as a symbol of resistance against oppression and preservation of memory against cultural assimilation. In this

context, migration is not only a spatial movement, but also a means of preserving cultural continuity and a sense of belonging.

The novel deals with the migration adventure of Karapapak Turks from the South Caucasus to Anatolia after the Bolshevik Revolution. In the novel, the individual, as the subject of history, struggles to keep the memory of the past alive and to maintain his own identity. This endeavour is not only a physical change but also an expression of cultural resistance and the preservation of social memory.

The following main themes come to the fore in the work: Forced migration, resistance and heroism, cultural memory, social alienation and adaptation.

As a method, literary text analysis techniques were adopted within the framework of qualitative research. Thematic analysis and intertextuality method were used. The contribution of the study to the literature fills a unique gap in terms of focusing on the South Caucasus migrations, which are rarely covered in Turkish literature. While internal migrations from the Balkans and Anatolia are generally emphasised in migration literature, with Caucasian Kochaks, migration narratives extending from the South Caucasus to Turkey are discussed in depth on a thematic level for the first time. In this respect, the work offers a new experience of geography and identity in Turkish migration literature.

Keywords: Migration Literature, Migration Movements, Ali Caucasian, Caucasian Kochaks, Karapapak Turks, Theme.

GİRİŞ

Göçün tanımına ilişkin Uluslararası Göç Örgütü tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğü'ne göre göç:

“Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmektir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir” (Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

Bireyin göç kararı, ilk aşamada çoğunlukla aidiyet, merak ya da özgürlük gibi temel duygusal ihtiyaçların etkisiyle içsel bir yönelim olarak ortaya çıkar. Nitekim göç etmeyi kafasında tasarlayan kişi bulunduğu yerde belirli sebeplerden dolayı karşılayamadığı ihtiyaçlarını başka yerlerde giderebilmeyi amaçlar. Göç, “yapılmak istenen, asıl yerinden ulaşılmak istenen yere harekettir” (Karpas, 2003: 3). “Yeryüzü, cennetten sürüldükten sonra

insanın tek vatanı değil, tek gurbeti de olmuştur” (Sakallı, 2018: 11). Gurbet sürgünle, göçle ve seyahatle başlar. İnsanoğlunun var olma serüvenine binaen tek vatanı olan bu yeryüzü gurbetinde bulmaya mahkûm olduğu görülür. Buradan hareketle bireyin doğduğu memleket dışında yaşamak, yabancı bir dil öğrenmek zorunda kalmak ve o dilde yaşamak zorluğundan duyulan korku değildir. Bunun akabinde öne çıkan düşünce insanın doğup büyüdüğü coğrafyadan ayrılması, uzak düşmesi o yörenin atmosferinden, düşünce yapısından, insanından, etkileşiminden ve felsefesinden uzaklaşması demektir.

Göç olgusu, birçok edebî eserin ana temasını oluşturur. Göçmen yazarlar, kişisel deneyimlerini ve duygularını eserlerine yansıtarak bu olguyu edebiyata taşır. Sözgelimi, John Steinbeck’in *Gazap Üzümleri* Amerika’daki Büyük Buhran döneminde yaşanan göçü ve tarım işçilerinin sıkıntılarını konu alır. Jhumpa Lahiri’nin *The Namesake* adlı romanı, Hindistan’dan Amerika’ya göç eden bir ailenin yaşamını aktarır. Khaled Hosseini’nin *Uçurtma Avcısı* ise Afganistan’daki savaşın etkileriyle göçün yarattığı trajediyi işler.

“Türk edebiyatının sözlü dönemlerinden başlayarak bugüne kadar uzanan süreçte göç, destan, türkü, mani, ninni gibi folklorik eserlerle birlikte, roman, hikâye, tiyatro gibi yazılı ve modern eserlerle de anlatılagelmıştır. Uygurların Göç Destanı ile başlayan bu süreç, klasik edebiyatta hicretnâmeler, halk edebiyatı sahasında özellikle türkölere konu olurken modern edebiyatta daha çok roman ve hikâye türü ile anlatılmıştır” (Çavuş, 2022: 202).

Bu bağlamda Kafkasya’dan Anadolu’ya yapılan göçleri konu alan edebî eserler arasında Ayla Kutlu’nun *Bir Göçmen Kuştı O* adlı romanı öne çıkar. Bu eserin devamı olan *Emir Bey’in Kızları*, Kafkasya göçünü merkeze alarak bir ailenin kuşaklar boyu yaşadığı acıları, kimlik arayışlarını ve toplumsal uyumsuzluklarını anlatır. Her iki romanda da yazar, göçün bireyler üzerindeki derin etkilerini, özellikle kadınlar ve çocuklar üzerinden işlerken, göçmenliğin yol açtığı toplumsal çatışmaları da gözler önüne serer.

Kafkasya’dan Anadolu’ya göçleri konu alan bir diğer yazar da Hıfzı Topuz’dur. *Meyyale* adlı romanında, 19. yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş sürecini, Çerkez göçüyle birlikte toplumsal ve siyasal dönüşümleri tarihsel belgeler, aile mektupları ve tanıklıklarla harmanlayarak aktarır.

Gevher Aktaş Demirkaya’nın *Dinmeyen Acı Kafkasya, Sara- Ahıska’da Bir Ermeni Gelin* ve *Ahıska Sürgünleri* romanları, Kafkasya’dan Anadolu’ya göçü konu alır. *Dinmeyen Acı Kafkasya*, Güney Kafkasya’nın acılı tarihini ve Ahıska göçmeni bir ailenin öyküsünü tarihsel belgeler eşliğinde aktararak belgesel niteliği taşır. *Sara -Ahıska’da Bir Ermeni Gelin* ise Ahıska

Türklerinin 1914–1923 yılları arasında yaşadıkları savaş, sürgün ve sosyal dönüşümleri ele alır.

Mikdat Topçu'nun *Ahıska Sürgünü Menemşe* romanı, 1940'larda Sovyetler tarafından gerçekleştirilen Ahıska Türklerinin sürgününü işler.

Mehmet Toygar Özdemir'in *Mihrali Bey Kurt Soluğu* adlı romanında ise Borçalı'dan Karapapak Türklerinin göçü ve bu süreçte verdikleri direniş anlatılır.

Bu örnekler, edebiyatın göç temasını kimlik, aidiyet ve toplumsal dinamikler gibi çeşitli yönleriyle ele aldığını gösterir. Göç, yalnızca edebiyatın değil, sosyoloji gibi farklı disiplinlerin de ilgi alanına giren zengin bir konudur. Köksal Alver edebiyatın sosyolojik imkânlarını şu şekilde ifade eder:

“Edebiyatla içinde üretildiği toplum arasında kopmaz, yadsınamaz, reddedilemez bağlar vardır... Buna göre ne edebiyat toplumdan ne de toplum edebiyattan bağımsız algılanabilir. Edebiyat doğrudan toplumsal gerçekliği ve toplum olaylarını anlatmasa dahi toplumsal yapı ile ilgili olmak, ondan etkilenmek durumundadır” (Alver, 2012: 11–12).

Alver'in ifadeleri edebiyat ile toplum arasında karşılıklı bir etkileşim olduğunu vurgular. Edebiyat sadece toplumsal gerçeklikleri yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda toplumu etkileyebilir. Yazarlar, eserleri aracılığıyla toplumsal meseleleri ele alarak okuyucular üzerinde düşündürücü bir etki bırakabilir.

Göç, geçmişten günümüze birçok halkın maruz kaldığı bir durumdur.

“Yakın dönem Türk edebiyatında Balkanlar'dan Anadolu'ya yapılan göçler ağırlıklı olmakla birlikte Kırım sürgününde Anadolu'ya göç eden Tatar Türklerinin öyküsü Kafkas'tan Anadolu'ya göçen Kafkas halklarının benzer olayları da çeşitli romanlara konu olmuştur” (Akgün, 2015: 5).

Belirtilen ifadeden yola çıkarsak romanlar genellikle Balkanlar'dan Anadolu'ya gerçekleşen kitlesel göçleri konu alır. Bu göç tarihsel olaylar, savaşlar veya siyasal değişimlerle ilişkilendirilebilir.

Yukarıda belirtilen muhtelif edebiyatlara 19. yüzyıldan itibaren edebiyatta bağımsız bir alan olarak göçmen edebiyatı girmiştir Bu terim, sadece göç temasını değil, göçmenlerin ana dillerinden uzakta, azınlık konumunda ürettikleri edebiyatı da kapsar. Almanya'daki Türk göçmen yazarlar, genellikle iki dilli eserler vererek kültürel çatışma ve uyum gibi

konulara odaklanır. Zülfü Livaneli ve Feridun Zaimoğlu, göçmen kimliği üzerinden Türk ve Alman kültürleri arasında köprü kurar.

Göç edebiyatı genellikle göçmenlerin göç sürecinde yaşadıkları deneyimleri, kimlik arayışlarını ve karşılaştıkları zorlukları konu alır. Bu bakımdan tematik dağılım olarak ele alındığında “Özlem, vatan sevgisi, ana dili bilinci, barış, özgürlük, asimilasyon karşıtı tutumla paralel gelişme gösteren milliyet bilinci, birlikte yaşama bilinci, ötekileştirme eleştirisi” (Akgün, 2015: 80). gibi konulara ortak olarak rastlandığını görmek mümkündür. Göçmen edebiyatının içerdiği temalar genellikle göçmenlerin sosyal, kültürel ve bireysel deneyimlerini yansıtır ve bu da sosyolojik gerçeklikle sıkı bir ilişki içinde olduğunu gösterir. Bu temalar göçmenlerin yaşadığı zorluklar, kimlik arayışları ve toplumsal uyum çabaları gibi gerçek sorunlara odaklanır. Göç/göçmen edebiyatı genellikle göçmenlerin yaşadığı zorlukları ve bu zorluklara karşı verdikleri mücadeleyi ele alır. Bu zorluklar dil bariyerleri, kültürel uyumsuzluklar, ekonomik geçim sıkıntıları ve toplumsal dışlanma gibi pek çok farklı şekilde ortaya çıkabilir.

Göç edebiyatında öne çıkan temalardan biri, bireylerin kimlik arayışıdır. Bu nedenle göç edebiyatı, kimi zaman “tanıklık edebiyatı” olarak da tanımlanır. Göçmenler ve sığınmacılar, yeni bir kültüre uyum sağlama sürecinde kendi kültürel kimlikleriyle yeni yaşamları arasında denge kurma çabası içindedir. Bu etmenlerden yola çıkarak göçmen edebiyatı temsilcilerine dair Hüseyin Yazıcı’nın şu tespitine yer vermek yerinde olacaktır: “Ekonomik, siyasal ve dini sebeplerle anavatanlarını terk ederek, dilini dahi bilmedikleri topraklarda hiç tanımadıkları bir atmosfer içinde hayata ve kendi köklerine tutunmaya çalışan” insanlardır göçmenler diyerek bir tanımlama yapar (Yazıcı, 2002: 607). Göçmenler, dilsel ve kültürel açıdan yabancı bir çevrede var olmaya çalışırken önemli uyum sorunlarıyla karşılaşır. Bu süreç, hem bireysel hem toplumsal düzeyde kimlik arayışı ve aidiyet duygusunu beraberinde getirir. Göçmenler sıklıkla kültürel kimliklerini koruma ile yeni topluma uyum sağlama arasında denge kurmaya çalışırken, anavatanlarında bıraktıkları aile, dostlar ve değerlerle kurdukları bağlar da güçlü bir duygusal yük oluşturur.

Göç, en temel tanımıyla bir yerden başka bir yere yapılan yer değişimi olarak tanımlanabilir. Yapılan göçlerin bir kısmının iklimden kaynaklı olduğu bir kısmının ekonomik nedenlerden bir kısmının ise siyasal kaynaklı olduğu görülür. “Birey veya toplulukların her dönemde göç etmeye zorlayan kültürel, iktisadi, siyasal, sosyal vb. gibi sebepler olabilir” (Çağırkan, 2020: 9). Bu nedenler göçün neden ve ne için yapıldığını gözler

önüne serer. Bu bakımdan siyasi, dini ekonomik ve kültürel bir baskı süreci içinde olan Karapapak Türkleri de vatanlarından göç etme durumunda bırakılmıştır.

Göç etmek zorunda bırakılan Karapapak Türklerinin geleneksel ve kültürel hayatları zengin bir tarihsel geçmişe ve çeşitli kültürel unsurlara dayanan bir yapıya sahiptir. Farklı coğrafyalarda yaşayan bu topluluk, geleneklerini ve kültürel değerlerini her zaman korumayı başarır.

Karapapak alt etnos ismi, İslam kaynaklarında Karabörklü, külâh-i siyah, Rusça salnamelerde “çyornıye klobuki” kara şiş papaklar diye anılır.

“Kara Papak (Kara Papağ, Kara Papah), Azerbaycan camiasını teşkil eden Türk aşiretlerinden biri olup, 1828 tarihine kadar şimali Azerbaycan’ın Kazah-Şemseddin hanlığında, Borçalı nehri kıyılarında yaşamakta iken, bugün bakiyelerine kısmen cenubi Azerbaycan’ın Sulduz sancağı dâhilinde, kısmen de Türkiye’nin Kars, Çıldır, Arpaçay, Sarıkamış, Iğdır, Karaköse ve Sivas bölgelerinde ve Ermenistan’ın Akbaba nahiyesinde tesadüf edilmektedir” (Mirza, 1955: 330).

Karapapakların tarihî kökleri, coğrafi dağılımları ve kültürel devamlılıkları açısından önemli bir çerçeve sunar. Karapapaklar aynı zamanda Gürcistan’ın muhtelif bölgelerinde de yaşar.

“Gürcistan’da Karapapaklar Tiflis, Rustavi şehirlerinde, Marneuli (Sarvan), Bolnisi (Bulus), Dmanisi (Başgeçit), Gardabani (Karayazı), Sagareco (Karaçöp), Lagodehi, Telavi, Msheta, Kaspi, Tetrizğaro (Akbulak), Çalka (Parmaksız) bölgelerinde meskûndurlar. Gürcistan’daki 400–500 bin civarındaki Türk ahalisinin tümü kendisini Karapapak olarak isimlendirmektedir” (Memmedli, 1997: 62).

Karapapakların Gürcistan’daki geniş coğrafi alanda yaşaması onların güçlü kimlik aidiyetini gösterir. Gürcistan’daki yaklaşık 400–500 bin Türk’ün tamamının kendini Karapapak olarak tanımlaması, bu ismin etnik kimlikten çok ortak bir üst kimlik olarak benimsendiğini gösterir.

Kafkasya’nın güneyinde 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ortalarına kadar Ahıska bölgesinin güney (aşağı) kısmında yaşayan Türkler “Ahıska-Ahılkelek Karapapakları” olarak bilinir. Zaten Ahıska Türkleriyle Borçalı Türkleri akraba boylardır. “Ahıska, Kura nehrinin kıyısında Türkiye sınırına 15 km. uzaklıktadır. Ahılkelek de aynı nehrin kıyısında olup sınırına 32 km. uzaklıktadır” (Kafkasyalı, 2012: 283). Ahıska ve Borçalı bölgelerinde yaşayan Türklerin tarihsel ve akrabalık bağları bölgelerdeki Türk grupların hem bölgesel

adlandırmalarla hem de ortak etnik kökenle tanımlandığını gösterir. Bu durum, bölgesel çeşitliliğe rağmen kimlik bütünlüğünün korunduğunu ortaya koyar. Coğrafi yakınlık ve tarihsel etkileşimler, bu kimliklerin şekillenmesinde belirleyici oynar.

20. yüzyılın ortalarında en zor günlerini yaşayan Ahıska ve Ahılkelek Türkleri birçok kez işgal altında kalarak istilâya uğrar. Daha önce de diğer Türk topluluklarında uygulanan yöntem Karapapak Türkleri üzerinde de uygulanır.

“Moskova yönetimi savaş şiddetle devam ederken 31 Haziran 1944 günü Gürcistan’ın Türkiye sınırındaki Ahıska-Ahılkelek Türklerinin Orta Asya’ya sürgün edilmelerine karar vermişti. 15 Kasım 1944 gecesi iki saat içerisinde Ahılkelek, Ahıska merkez ve köylerinde yaşayan tüm Türkler vagonlara doldurulup, Orta Asya’ya sürgün edilmiştir. Arşiv kayıtlarına göre, Özbekistan’a 53.163, Kazakistan’a 28.598, Kırgızistan’a 10.546 olmak üzere toplam 92.307 kişi sürgün edilmiştir. Bunlardan 14.895’i sürgün boyunca açlıktan, soğuktan ölmüştür” (Türki, 2007: 22)

1944 yılında Sovyetler Birliği, özellikle Stalin yönetimi altında, etnik temizlik ve güvenlik siyaseti kapsamında Ahıska-Ahılkelek bölgelerinde yaşayan Türk nüfusunu sistematik biçimde sürgün edildiği görülür. 31 Haziran 1944 tarihli kararla, Türkiye sınırına yakınlığı nedeniyle "potansiyel tehdit" olarak görülen bu nüfus, 15 Kasım 1944 gecesi yalnızca birkaç saat içinde tren vagonlarına doldurularak Türkistan bölgesine (Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan) sürer. Yapılan bu muamele devlet eliyle yürütülen etnik mühendisliğin tipik bir örneği olup insan hakları ihlallerini açıkça yansıtır.

“Sürgün edilen Ahıska Türklerinden yaklaşık 10–15 bin kadarı Terekeme/Karapapak Türküdür” (Piriyeva ve Piriyev, 2003: 142). Muhtelif yerlere sürgün edilen Karapapak Türkleri “siyasal ve sosyal arenada haklarını elde etmek için Ahıska Türkleri adı altında örgütlenmişlerdir” (Kafkasyalı, 2012: 285). Bu örgütlenmeyle birlikte birlik ve beraberliğin sağlanması amaçlanır.

Karapapak etnik grubuna mensup Türklerin Kafkasya’nın güneyinden Osmanlı ülkesine yapılan göçleri (sürgün ve kovma biçiminde olanlar) daha çok 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde meydana gelir. Bu göçler tarihte ve halk ağzında “kaçakaç” göçleri olarak da bilinir.

Karapapak göçleri dalgalarının başlıca dönemleri şunlardır:

“1806–1812 Rusya-Osmanlı savaşı dönemi

1828–1829 Rusya-Osmanlı savaşı dönemi

1853–1856 Kırım harbi dönemi

1877–1878 Rusya-Osmanlı harbi dönemi

1904–1906 Borçalı’da Ermeni-Müslüman (Türk) çatışması dönemi

1918–1920 Güney Kafkas’ta bağımsız cumhuriyetler dönemi

1921–1924 Gürcistan’ın Sovyetlerce istilâsı dönemi

1930–1931 Sovyetlerde kolektifleşme (kolhoz) dönemi” (Memmedli ve Goca 2009: 14).

1806–1878 dönemi, Karapapakların Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına doğru yoğun göç ettiği, zorunlu yer değiştirmelerin arttığı bir zaman dilimidir. Özellikle 1828–29 ve 1877–78 savaşları sonrası kitlesel göçler yaşanır. 1904–1906 Ermeni-Müslüman çatışmalarının olduğu dönemde etnik temelli çatışmalar, Karapapaklar gibi Müslüman Türk gruplar için güvenlik tehdidi oluşturur, bu da zorunlu göçlere neden olur. 1918–1924 arası dönemde Güney Kafkasya’daki kısa ömürlü bağımsız cumhuriyetlerin kurulması ve ardından Sovyet işgali, siyasal belirsizlik ve şiddet ortamı yaratır ve bunun da göçleri tetiklediği görülür. 1930–31 kolektifleştirme döneminde Sovyetler Birliği’nin tarımı devletleştirme politikası (kolhoz sistemi), geleneksel göçebe ya da yarı-göçebe hayat süren Karapapaklar üzerinde ekonomik ve sosyo-kültürel baskı oluşturur, bu da yeni göç dalgalarına neden olur. Bu dönemler, Karapapakların göçlerini sadece demografik bir hareketlilik değil, aynı zamanda siyasal, etnik ve ekonomik baskılarla şekillenen bir toplumsal yeniden konumlanma süreci olarak ortaya koyar. Karapapakların Türkiye’ye göç etmeleri ise 1828 Osmanlı Rus savaşı sırasında Türkmençay Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra gerçekleşir.

“Karapapakların bir kısmı 1828 tarihli Türkmençay muahedesinden sonra yurtlarını terk ederek, Türkiye ile İran’a hicret etmişlerdir. Mamafih Kazak kazasındaki Karapapak köyü bunlardan bir kısmının eski yurtlarında kaldığını göstermektedir. Türkiye’de Kars’ta yerleşen Karapapaklar 1854–1855 ve 1877–1878 harplerinde yeniden muhaceret etmişler, kısmen Karaköse taraflarına, kısmen de Sivas vilayetine yayılmışlardır” (Bala 1955: 330).

1. Ali Kafkasyalı’nın Akademik ve Edebi Kişiliği

Prof. Dr. Ali Kafkasyalı, 1953 yılında Kars'ta, Azerbaycan'ın Kazak bölgesinden Kars'a göç eden bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Soyadı, ailesinin Kafkasya kökenine

işaret eder. 2011–2013 yıllarında Kazakistan’daki Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi filoloji fakültesinde görev alır. Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi anabilim dalında öğretim üyesi ve anabilim dalı başkanı olarak görev yapar, 2012 yılında profesör unvanına hak kazanır. Halihazırda Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır.

Akademik kimliğinin yanı sıra güçlü bir edebî yönü bulunan Kafkasyalı'nın eserleri Türkiye Türkçesinin yanı sıra Azerbaycan ve Kazak Türkçesi ile Rusça ve Farsçaya da çevrilmiştir. Göç temalı çalışmaları, hem arşiv belgelerine hem de bizzat tanıklıklara dayanmaktadır. Ali Kafkasyalıyla ilgili olarak Memmedli şunları ifade eder.

“1953 yılı Kars doğumludur. Aslı necabeti Azerbaycan’ın Kazak bölgesi İkinci Şıhlı köyündendir. Babası Hacı, Azerbaycan’ın Kazak bölgesinin İkinci Şıhlı köyünden, annesi Yosma hanım Gürcistan Borçalı-Ahıska bölgesi Havet köyündendir. Dedesi Memmed 1921 yılında Sovyet Ordusu tarafından öldürülmüş, babası Hacı öç almak amacıyla başına koçaklar toplamakla Sovyet rejimine karşı çıkarak, Azerbaycan, Gürcistan, Türkiye dolaylarında yığıtlıklar göstermiş, 1934’te göç ederek Kars şehrinde yerleşmiştir” (Memmedli, 2018: 285).

Azerbaycanlı bilim insanı Vakıf Osmanov:

“Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Türk dili ve edebiyatı anabilim dalı profesörü, Oğuz Türk kökenli Ali Kafkasyalı bütüncül bir kişilik, aydın, büyük Türkçü, Azerbaycancılık ve Turancılık ülküsünün, milli ruhun yorulmaz taşıyıcısı, özgürlük sevdalısı, ciddi bir bilim insanı ve araştırmacıdır” Kafkasyalı için bu ifadeleri kullanır. (Osmanov, 2023: 25).

Ali Kafkasyalı yalnızca akademik kariyerindeki başarılarıyla değil, aynı zamanda millî değerler ve idealler uğruna verdiği mücadelesiyle de dikkat çeken bir isimdir.

Ali Kafkasyalı'nın edebî kişiliği özellikle İran Türklerinin edebî ve kültürel değerleri üzerine yaptığı kapsamlı araştırmalarla ve bu alandaki katkılarıyla öne çıkar. 1998 yılında hazırladığı projenin kabul edilmesiyle başlayan İran yolculukları, onun edebî kariyerinde önemli bir dönüm noktasını oluşturur. İran Türklerinin edebî ve kültürel mirasını araştırması bu alanın derinlemesine incelenmesine ve belgelenmesine olanak tanır. Bu çalışmaları sonucunda elde ettiği bilgi ve belgeler İran Türklerinin zengin edebî mirasını ortaya koyar ve bu mirası günümüze taşır. Bu araştırmalarını sadece kitaplarda toplamakla kalmaz aynı zamanda pek çok gazete ve dergide yayımlayarak ulusal ve uluslararası toplantılarda bildiri olarak sunar.

Eserleri şunlardır. *Koca Kartal Azaflı*, Ankara, 1988. *Çağdaş Azerbaycan Kadın Sanatkârları*, Ankara, 1989. *Azerbaycan'ın Âlim Kadınları*, Erzurum, 1991. *Kafkaslar'dan Gelen Ezan Sesleri*, Erzurum, 1991. *Kırk Yıllık Kara Günler*, Erzurum, 1995. *Mikâyıl Azaflı: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Erzurum, 1996. *Âşık Murat Çobanoğlu: Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Ankara, 1998. *Edebiyatımızda Ermeni Mezalimi*, Erzurum, 2001. *İran Türk Edebiyatı Antolojisi*, 6 ciltte, Erzurum, 2002. *İran Türkleri Âşık Muhitleri*, Erzurum, 2006. *İran Türk Âşıkları ve Milli Kimlik*, Erzurum, 2007. *İran Türkleri*, İstanbul, 2009. *İran Coğrafyasında Türkler*, İstanbul, 2010. *Sürgündeki Âşıklık Geleneği*, Almatı, 2013. *Kafkas Koçakları*, 2018. *Topal Asker*, 2019. *Kartallar Sınır Tanımaz*, 2020. *Samed Vurgun: Milli Şair*, Ankara, 2022. *Büyük Türk Şairi Nazım Hikmet ve Türk Dünyası*, Ankara, 2023.

2. İzleksel Kurgu

Roman, Bolşeviklerin Kafkasya'da yol açtığı zulüm ve yağmalar karşısında köy halkının, özellikle de Koçaklar'ın, topraklarını korumak amacıyla direniş kararı almasıyla başlar. Köyün lideri Memmed Baba'nın Kızıl Ordu tarafından şehit edilmesi, oğlu Aloy Hacı'nın hem babasının intikamını almak hem de halkını savunmak üzere mücadeleye atılmasına neden olur; bu süreçte Hacı, hapisten kaçarak direnişe katılır. Halkın saygı duyduğu önderlerden Şerif Şikeste, Sovyet rejimiyle iş birliği yapmayı reddettiği için Sibiry'a sürgün edilir.

Sovyet baskısının ve halkın mal varlıklarına el konulmasının artması üzerine Koçaklar, teslim olmak yerine dağa çıkarak silahlı mücadele başlatır. Zulmün sembolü hâline gelen Çeka Reisi Hüseyinov ile halka ihanet eden İt Dişli Veli, Koçaklar tarafından cezalandırılarak adalet sağlanır. Ardından, Sovyet zulmüne dair önemli belgelere sahip olan Binbaşı Kahraman Paşazade'nin Tiflis'teki NKVD zindanından kurtarılması için bir operasyon düzenlenir.

Baskının yoğunlaşması üzerine pek çok Kafkas Türkü gibi Koçaklar da Türkiye'ye sığınır. Türkiye, onlar için hem dinlenme ve iyileşme hem de yeni bir direnişin planlandığı bir üs işlevi görür. Roman, Komünist ideolojinin yol açtığı baskı, değer yitimi ve şiddete karşı, Koçaklar'ın yiğitliğini, fedakârlığını ve adalet inancını yücelterek; onların bu mücadeleyi tarihsel bir bilinç doğrultusunda sürdürdüğünü vurgular.

Romanda entrik kurgu ve dramatik aksiyonu sağlayan değerler genel olarak "KORA" (Korkmaz, 2015: 103) şemasındaki gibidir.

Romanda entrik kurgu ve dramatik aksiyonu sağlayan değerler genel olarak “KORA” (Korkmaz, 2015: 103) şemasındaki gibidir.

KAFKAS KOÇAKLARI	TEMATİK GÜÇ/ ÜLKÜ DEĞER	KARŞIT GÜÇ/ KARŞI DEĞER
KİŞİLER	Memmed Baba, Aloy Hacı, Şerif Şikeste, Koçak Nuri, Hamza Karabağlı, Binnet Efendi, Ahmet Efendi, Yüzbaşı Vaso, İsa Bey, Köroğlu, Sadaklı Osman, Akın ve Şahin kardeşler, Selim Efendi, Hacı Halil, Emir Aslan Tomtullu, Mehmed Karabağlı, Mehmed Eyselimoğlu, Aslan Gülaloğlu, Emrah Gülaloğlu	Kızıl Ordu askerleri ve komutanları, ÇeKa, ÇeKa Reisi Hüseyinov, Sovyet yönetiminin yerli işbirlikçileri ve komünist hafiyeleri, İt Dişli Veli, Koç Köyü’ndeki ağa, Karakoldaki bazı askerler ve komutanlar
KAVRAMLAR	Vatanseverlik, Millet Sevgisi, Direniş, Aidiyet, Kültürel Hafıza, Cesaret, Kahramanlık, Fedakârlık, Dürüstlük, Adalet, Misafirperverlik, Yardımseverlik	Zorunlu Göç, Zulüm, Tiranlık, Hainlik, İhbarcılık, Bencillik, Korkaklık, Boyun Eğme, Dışlanma
SİMGELER	Kafkas dağları, Aras ve Kür nehri, Silah, Mezar taşı, Kazak halısı	Kazak Gazamatı, Kırbaç, NKVD merkezi, Tiflis Metekhi Kalesi, Ermeniler tarafından yıkılan cami yerine yapılan kilise Çan kulesi, Kozluk ormanı

2.1. Zorunlu Göç ve Yerinden Edilme

Türk kozmolojisi ve inanç sisteminde dağlar, yalnızca coğrafi unsurlar değil, aynı zamanda

kutsal ve kozmik mekânlar olarak kabul edilir. Gök Tanrı inancıyla ilişkilendirilen dağlar, gökyüzüne yakınlıkları nedeniyle ilahi varlıkla iletişim kurma aracı olarak görülür. Bu bağlamda dağlar, yeryüzü ile gökyüzü arasında bir geçiş noktası, tanrısal mekân ve ritüel alan işlevi görerek Türk mitolojisinde merkezi bir konuma sahiptir.

Bunlara ek olarak “Türk mitolojisinde dağlar, etrafında yaşayan insanların koruyucusudur, onların vatan anlayışını şekillendiren en önemli tabiat varlıklarındandır” (Bonney, 2000: 147). Dağların “koruyucu” olarak algılanması, hem coğrafi hem de mitolojik açıdan anlamlıdır. Fiziksel olarak sığınak ve savunma işlevi gören dağlar, mitolojik düzlemde kutsallık ve halkın kaderiyle bütünleşir. Bu durum, Türklerin vatan anlayışında dağlara kutsal bir anlam yüklemesiyle bağlantılıdır. Dağlar, yalnızca yaşama alanı değil, aynı zamanda aidiyet, bellek ve kutsallığın taşıyıcısıdır. Hüküm ise konuyla ilgili olarak şunları ifade eder:

“Göç, aslında birçok millet için olduğu gibi Türk tarihi için başlangıçtan itibaren epik ruhun taşıyıcısıdır. Öyle ki adına destan söylenmiş, bu destanda dağlar, ırmaklar “göç” diye inlemiştir. Bu inleme, dramatik ve acınası bir çaresizlik içermez. Bir istila çılgılığı da değildir, hücum borusu da. Bir kader tayini, dünyaya açılış, merak duygusunun cesareti ve gelişime enerjisinin çağrısı olarak daha gerçekçi bir anlama tekabül eder” (Hüküm, 2022: 30).

Türk mitolojisinde dağlar, yalnızca fiziksel oluşumlar değil, aynı zamanda toplulukların koruyucusu ve vatan anlayışını şekillendiren kutsal varlıklardır. Doğal engel oluşturarak dış tehditlere karşı siper işlevi gören dağlar, aynı zamanda aidiyet ve kutsallık duygusunu besleyerek insanların yaşadıkları topraklara derin bir bağlılık geliştirmelerine katkı sağlar.

Kafkas Koçakları adlı eserde de bir kaçış mekânı olarak dağ motifine rastlanır. Eserde parti mensupları, İkinci Şihli köyüne gelir. Halkın elindeki mallara ve hayvanlara el koyar. Bölgede tam anlamıyla devlet adına bir talan başlatılır.

“Mal varlıklarını ellerinden aldıkları insanların daha sonra da canlarını almaya başlarlar. Bu durumda yapacak tek şey kalır, kaçmak. Nereye mi? Dağlara! Başka yerlere! Akraba ülkelere! ...Ne yazık ki bütün bu zulüm ve baskı karşısında büyük çoğunluk “koyunluğa” soyunur. Bazıları da Türkiye’ye kaçar” (Kafkasyalı, 2018: 134).

Parti mensuplarının, İkinci Şihli köyüne gelerek halkın mal varlıklarına ve hayvanlarına el koyması durumunda insanların ekonomik olarak zor duruma düşmesi ve yaşam kaynaklarından mahrum bırakılmaları sonucu doğar. Mal varlıklarının ellerinden

alınmasının yanı sıra parti mensupları insanların can güvenliği konusunda da bir tehdit unsuru olarak kabul edilir. Bu nedenle baskı ve zulme maruz kalanların yapabileceği tek şeyin kaçmak olduğu görülür. Bu kaçış yöntemleri arasında dağlara sığınma, başka bölgelere gitme veya akraba ülkelere kaçış gibi seçenekler öne çıkar. Bu durum da zulme uğrayanların kendilerini güvende hissetmek ve yaşamak için alternatif yerler arayışı ortaya çıkar. Zulme uğrayanların büyük çoğunluğunun “koyunluğa” soyunduğu ifadesi insanların dayanma mekanizması olarak, zulme boyun eğme ve sessiz kalma eğiliminde olduklarını gösterir. Ayrıca, bazılarının Türkiye’ye kaçtığı belirtilerek zulümden kaçışın sınırların ötesine geçebileceği vurgulanır. Eserde dağların yanı sıra Türkiye’ye de bir kaçışın, zorunlu göçün olabileceği üstünde durulur. Türkiye’nin akraba ülke olması oraya yapılacak göçün veya sığınmanın kendilerini daha iyi hissedecekleri bir mekân olarak görmelerinden kaynaklanır.

Dağların kutsiyeti ve kaçış mekânı olarak görülmesine örnek teşkil edecek bir diğer eser ise Mehmet Toygar Özdemir’in *Mihrali Bey Kurt Soluğu* adlı eseridir. Metinlerarasılık yöntemiyle yapılan çözümlemede her iki eserde de dağ, zulümden kaçan koçakların ilk sığınak ve barınma yeri olarak öne çıkar. Burada öncelikle metinlerarasılıkla ilgili kısa bir giriş yapmak yerinde olacaktır. Metinlerarasılık “bir metnin diğer metinler ile olası tüm ilişkileri” (Baldick, 1990: 112) veya “bir metnin anlamca diğer metinler yardımı ile şekillendirilmesi” (Abrams, 1993: 285) olarak tanımlanır. Metinlerarasılık kavramı 1967 yılında Julia Kristeva tarafından ortaya konmuş olup sonraki yıllarda ise kendi kuramsal çalışmaları doğrultusunda çeşitli dönüşümler geçirerek edebiyat kuramları içerisinde önemli bir konuma ulaşmıştır.

Aktulum metinlerarasılığı şöyle açıklar:

“Her söylemin başka bir söylemi yinelediğini, her yazınsal metnin daha önce yazılmış olan metinlerden ayrı olarak yazılamayacağını, her metnin açık ya da kapalı bir biçimde önceki metinlerden, yazınsal gelenekten izler taşıdığını savunan yeni eleştiri yanlıları onun ‘alıntısıl’ özelliğini göstermeye uğraşırlar. Hepsi de metnin bir alıntılar toplamı olduğunu, her metnin eski metinlerden aldığı parçaları yeni bir bütün içerisinde bir araya getirdiğini ileri sürerler. Metinlerarasında, her metnin kendinden önce yazılmış öteki metinlerin alanında yer aldığı, hiçbir metnin eski metinlerden tümüyle bağımsız olamayacağı düşüncesi öne çıkar. Bir metin hep daha önce yazılmış metinlerden aldığı kesitleri yeni bir birleşim düzeni içerisinde bir araya getirmekten başka bir şey olmadığına göre, metinlerarası da hep önceki yazarların metinlerine, eski yazınsal bir geleneğe bir tür öykünme işleminden başka

bir şey değildir. Kısacası, bu bağlamda, her yapıt bir metinlerarasıdır” (Aktulum, 2000: 18).

Eserde Karapapak Türkü olan Mihrali’nin, ülkesindeki halkı korumak için bir birlik kurmak istediği ancak Rusya’da, İran’da ve Osmanlı’da arandığı ve böylece dağlardan başka sığınacak bir yerinin olmadığı Kâmil Ağayla yapmış olduğu diyalogdan anlaşılır. “Mihrali, Kâmil Ağ, biliyorsun; Osmanlı, Rusya ve İran’da aranmaktayım. O yüzden sıkışıp kaldım. Dağlardan başka sığınacağım bir yerim de kalmadı. Köyümden, ailemden, akrabalarımın çok uzak kalmak istemiyorum” (Özdemir, 2022: 105). Mihrali’nin bir kaçış mekânı olarak dağları tercih etmesi, dağların güvenlik ve koruma sağlama potansiyelini vurgular. Dağlar, ona hem fiziksel hem de stratejik bir sığınak sağlar. Bununla beraber Mihrali’nin köyünden, ailesinden ve akrabalarından uzak kalmak istememesinin altında yatan etken bu karakterin bağlılığını ve köklerine olan bağlantısını vurgular. Dağlara sığınma seçeneği, güvenli bir yer bulmanın yanı sıra, bu bağlılığı zorlayıcı koşullar altında sürdürme fırsatı sunar.

Sovyet rejiminin ana gayesi Ahıska bölgesindeki Türk köylerine karşı baskıcı ve Türk nüfusunu sindirmeye yönelik yöntemlerle sürgün politikaları uygulamaktır.

“Sürgünden bir ay önce Ahıska bölgesinin Türk köylerinde gizli bir olağan üstü durum uygulanarak Türkiye ile savaş yapılacak diye korkutularak köylere giriş çıkış yasaklanmıştır. 1930’lu yılların başlarında Ahıska Türklerinin sürgün edileceği haberleri halk arasında dolaşmıştır” (Buntürk, 2007: 197).

Sovyetler, Ahıska bölgesindeki Türk köylerine karşı baskıcı politikalar uygular. Özellikle gizli bir olağanüstü durum ilan edilerek köylere giriş çıkış yasağı getirilmesi, halkı sindirmenin ve kontrol altına almanın bir yoludur. Bu tür önlemler, Sovyet yetkililerinin halk üzerindeki baskısını artırmak ve muhalif sesleri bastırmak için sıkça kullanılan bir yöntemdir. Sovyetlerin baskıcı, otoriter doğası ve rejimin muhaliflere karşı hareketleri Şerif Şikeste’nin sürgüne gönderilmesiyle somut bir örneğe dönüşür. “Şikeste’yi birkaç defa tutuklayıp sorgulamışlar, kendilerine kulluk etmesi için her yolu denemiş, netice alamayınca 1930 yılında Sibiry’a sürgün etmişlerdir” (Kafkasyalı, 2018: 107).

Şerif Şikeste’nin birkaç kez tutuklanması, rejimin onun üzerindeki baskısını ve tehditlerini vurgular. Şikeste’nin rejime karşı milleti ve vatanı için çaba harcayan kişiler arasında yer alması onu Sovyet takibine takılmaktan alıkoyamaz ve gözaltına alınır. Tutuklama ve sorgulamalar, muhalifleri sindirmek ve itaati sağlamak için sıkça kullanılan bir yöntemdir. Şikeste’nin 1930 yılında Sibiry’a sürgün edilmesi, rejimin muhalifleri cezalandırma ve

onları toplumdan izole etme yöntemlerinden biridir.

2.2. Direniş ve Kahramanlık

Eserde olayların merkezinde, Şıhlı köyünden, korkusuz ve cesur olan Aloy Hacı bulunur. “Aloy” ismi, Karapapak şivesinde “alev” ya da “ateş” anlamına gelen bir sözcükten türetilmiştir. Sovyet yönetimi, komünist düzeni kurma uğruna, Aloy Hacı’nın ailesinin tüm mal varlıklarına el koyar. Öküzler, mandalar, beş yüzü aşkın koyun sürüsü, halılar, kilimler ve diğer kıymetli eşyalar birer birer gasp edilir. Neticede, geriye sadece birkaç aksak koyun, köpekler ve eşeklerden başka hiçbir şey kalmaz; ailenin yanan ocağı böylelikle söndürülür.

“Babasının Sovyet ordusu askerleri tarafından katledilmesinden sonra eline silah alıp düşmana karşı mücadeleye başlamış olan, muzaffer bir komutan tavrına sahip Aloy Hacı hapishaneden kaçmayı becermiş, seneler boyu dağlara sığınmış, komünist yönetime karşı savaşmış, defalarca Türkiye’ye gelip gitmiştir, Ermeni takipçilere kan kusturmuştur. Milletini, vatanını seven, dini ve milli değerlerine bağlı, yiğitliği ve dik duruşuyla büyük küçük herkesin sevgisini kazanmış bu koçağın fedakârlıklarıyla kıvanç duymaktayız” (Memmedli, 2018: 285).

Eserde Aloy Hacı romanın merkezinde yer alan ve olay örgüsünü yönlendiren başkişi olarak karşımıza çıkar. Onun yaşadıkları, verdiği tepkiler ve aldığı kararlar eserin temelini oluşturur. Onu anlamak için, fiziksel özellikleri, kişilik özellikleri, yetenekleri ve idealleri gibi farklı açılardan incelemek gerekir. Fiziksel olarak “Geniş omuzlu, orta boylu, güçlü adaleli, ele avuca sığmaz atletik bir yapıya sahiptir” (Kafkasyalı, 2018: 164). Bu özellikler onun zorlu koşullara dayanma kapasitesini ve mücadelecilik ruhunu yansıtır. Aloy Hacı “Çok atik, kıvrak ve keskin nişancıdır” (Kafkasyalı, 2018: 64). Öyle ki kendisine “ateş, alev” anlamında Aloy Hacı veya sadece Aloy” denilir (Kafkasyalı, 2018: 26).

Bu nitelikler ayrıca onu tehlikeli durumlarda avantajlı kılar. Çevikliği, onun beklenmedik anlarda ani kararlar almasını ve bu kararları hızlı bir şekilde uygulamasını sağlar.

Aloy Hacı, doğa koşullarında hayatta kalma konusunda da deneyimlidir. Ormanda saklanırken, yiyecek ararken ve kendisini tehlikelerden korurken bu deneyimini kullanır. “Aylarca kılık ve yer değiştirerek, yalnız kurt gibi yaşar. Geceleri kasabaya inip ihtiyaçlarını temin ettikten sonra tekrar dağa çıkar, ormanlarda ağaç dallarında sel oyuklarında başını saklamaya çalışır” (Kafkasyalı, 2018: 61). Bu bakımdan millete bağlı vatansever dinî gelenek ve göreneklerini yerine getiren bir karakter olarak karşımıza çıkar. “Aloy Hacı, milletini, vatanını seven, dinî ve milli değerlerine bağlı, yiğitliği ve dik duruşuyla; genç

yaşına rağmen sözüne itibar edilmesiyle büyük küçük herkesin sevgisini kazanmış biridir” (Kafkasyalı, 2018: 36).

Ali Kafkasya’nın *Kafkas Koçakları* ve bu eserin devamı niteliğinde olan *Kafkaslar Sınır Tanımaz* eserleri Azerbaycan’ın millî mücadele tarihinde yaşanan dramatik olayları sanatsal olgusal bir anlatımla okuyucuya sunarken, aynı zamanda tarih gerçeklerini yeniden canlandırır. Dönem romanları da diyebileceğimiz bu yapıtların ana teması, Bolşevik işgaline karşı direnişin önemi ve halkın yaşadığı trajedilerin unutulmaması gerektiği fikrine dayanır. Bu eserler, tarih olaylarını yalnızca bir öykü olarak anlatmanın ötesine geçerek okuyucuyu o dönemin zorlukları ve direniş ruhuyla baş başa bırakır. Osmanov konuyla ilgili olarak şunları ifade eder.

“Ali Kafkasyalı her iki romanını dedesi Memmed Bayramoğlu’nun (Memmed Baba) ve babası Aloy Hacı’nın anısına ithaf etmiştir. Memmed Baba Kazak bölgesinin İkinci Şıhlı köyü koruma birliğinin başkanı olarak İkinci Şıhlı’yı ve çevredeki köyleri koruyordu. O dönemde sadece Gürcüler ve Ermeniler değil, aynı zamanda Bolşevikler de köyleri yağmalyordu. Genç Aloy Hacı ve onun dava arkadaşları babasının en yakın ve sadık silah arkadaşlarıydı; hakka, adalete, özgürlüğe, vatana, toprağa ve millete bağlıydılar. On yıldan fazla bir süre boyunca kan ve gözyaşı üzerine kurulan Bolşevik-Taşnak rejimiyle ölüm kalım mücadelesinden sonra Aloy Hacı göç etmek zorunda kalır ve mücadelesini Kars’ta ve Kafkas’ın diğer yerlerinde sürdürür” (Osmanov 2023: 25).

Ali Kafkasyalı bu eserleriyle geçmişin karanlık sayfalarına ışık tutmayı ve tarihteki kahramanların başlarından geçenleri gün yüzüne çıkarmayı başarır. Romanlarının, dedesi Memmed Bayramoğlu’na ve babası Aloy Hacı’ya ithaf edilmesi yazarın aile geçmişine, aile geleneğine olan derin bağlılığını ve onların kahramanlık mücadelelerini gelecek nesillere aktarma arzusunu yansıtır. Memmed Baba’nın ve Aloy Hacı’nın vatan savunmasında oynadıkları roller ve Bolşevik-Taşnak rejimiyle yürüttükleri mücadele Azerbaycan halkının özgürlük isteğinin bir simgesi olarak anlatılır. *Kafkas Koçakları* eserinin daha ilk sayfasında edebî ilkesini bir cümleyle tam olarak ifade eder: “Kahramanların destanları yazılmazsa, halk satkınların (hainlerin) yalanlarını okur” ifadesi olup bitenlerin doğru ve tarafsız bir şekilde aktarılmasının gereğini dile getirir (Kafkasyalı, 2018: 5).

Kafkasyalı, kahramanlık öykülerinin unutulmaması ve gelecek nesillerin bu destanlardan ilham alması gerektiği düşüncesiyle gerçek olayları edebî bir üslupla canlandırır. Bu hem yazarın tarihsel gerçeklere olan sadakatini hem de edebiyatın toplumsal sorumluluğunu

gösteren bir yaklaşımdır.

1828’de imzalanan Türkmençay Antlaşması ile Azerbaycan ikiye bölünür, kuzey kısmı Çarlık Rusya’nın egemenliğine girer. Bu durum, ülkede Rus işgaline karşı halk direnişini başlatır. Direniş, Çar yönetimine, memurlarına ve yerel aristokratlara karşı silahlı mücadele şeklinde gelişir. Halkın tepkisinin temelinde baskılar, haksız vergiler ve kötü yönetim gibi sosyal ve ekonomik sorunlar yer alır. *Kafkas Koçakları* eserinde Aloy Hacı’nın da kaçak sıfatıyla aranması bu haksızlıklara karşı başkaldırdığını, ailesini ve ülkesini korumak için mücadele ettiğini gösterir. 1917 Bolşevik İhtilali sonrası Azerbaycan ve Gürcistan arasında sınır sorunları yaşanır. Nisan 1920’de Azerbaycan Kızıl Ordu tarafından işgal edilir; kısa süre sonra Gürcistan da benzer bir akıbete uğrar. Bu süreçte Borçalı ve Kazak bölgelerinde sınır anlaşmazlıkları ve köy işgalleri meydana gelir.

Kafkas Koçakları adlı eserde, Aloy Hacı’nın babası Memmed Baba, Yukarı Salahlı Tepesi’nde Kızıl Ordu süvarilerinin saldırısına uğrayarak hayatını kaybeder. Bu olay, Sovyetleşme sürecinin ve bölgede artan baskının bir göstergesidir. Aloy Hacı, millî ve dinî değerlere bağlılığı nedeniyle milislerin dikkatini çeker. Babasının mezarı için anıt diktirir, ancak düzenlenen anma töreni sırasında milisler tarafından gözaltına alınır. Kazak’taki zorlu hapisanede eski okul arkadaşı Hazret’le karşılaşır. “Hazret, Aloy Hacı’nın okul arkadaşıdır. Üç yıl birlikte okumuşlardır. O günden beridir de arkadaşlıkları kardeşliğe dönüşerek devam etmiştir. Hazret, yoksul aile çocuğudur. Tek kabahati milliyetçi, vatanperver olması, Sovyet yönetimine kulluk etmemesidir” (Kafkasyalı, 2020: 39-40).

Hapisten kaçmaya karar verirler. Kaçış sırasında büyük risk alarak damdan çıkmayı başarırlar. Hazret daha sonra yakalanarak kurşuna dizilir. “Hazret yolda attan düşüp yaralanır. Bolşevikler onu yaralı olarak yakalayıp aynı gün Kür Nehri’nin kıyısındaki Gemi Kaya denilen yerde kurşuna dizerler” (Kafkasyalı, 2020: 49). Aloy Hacı, annesinin evine ulaşır, kısa bir mola sonrası orman yollarından kuzeye doğru yola çıkar. Hıram çayını geçip Kozluk ormanına girer, ardından Muğanlı köyüne ulaşır. Aloy Hacı böylece milis güçleri tarafında firari olarak her yerde aranır hale gelir.

Çarlık Rusya’nın Kazak-Borçalı bölgesine getirdiği yabancı yönetsel yapılar ve kültürel baskılar direnişin temelini oluşturur. Bu direniş hareketleri genellikle dağlık bölgelerde ve ormanlarda gerçekleşir. Yerel halk, devlet kanunlarına uymayarak ve Çarlık Rusya’nın belirlemiş olduğu yerleşik düzeni reddederek kendi özgürlükleri ve hakları için mücadele eder.

2.3. Kültürel Hafıza

Mezar ve mezarlıklar, insanlık tarihinde kültürel, sosyal ve dinî açıdan önemli yer tutar. Türk kültüründe mezar ziyareti, ölüye saygı ve anma geleneğinin bir parçasıdır. Dağlar ise kutsal kabul edilir; bu nedenle ölülerin yüksek yerlere gömülmesi, ruhlarının göğe yükselmesini kolaylaştırdığı inancıyla ilişkilendirilir. *Kafkas Koçakları*’nda Karapapak Türk’ü olan Aloy Hacı’nın babası Memmed Baba, Kızıl Ordu süvarileri tarafından öldürülür. Cenazesi bir tepeye gömülür. “Şerif Şikeste’nin yönlendirmesiyle şehidi halının üzerine uzatırlar. Aile fertleri, akrabaları ve pek çok kimse halının kenarlarından tutarak şehidi tepeye taşırlar. Tepenin tam üstünde açılan mezara indirirler” (Kafkasyalı, 2018: 28).

Mezar, Türklerde ölüm ve öbür dünya hakkındaki inançlarını, doğaya olan saygılarını ve ruhların ölümsüzlüğüne olan inançlarını yansıtır. Türkler, tepe ve dağların kutsal olduğuna inanır ve ölenlerin ruhlarının gökyüzüne yükseldiğine inanır. Bu bağlamda, Memmed Baba’nın cenazesinin bir tepeye gömülmesi, onun ruhuna saygı göstermenin ve onu öteki âlemin varlığının kabul görüldüğünün bir göstergesidir.

“Büyük ölülerin mezarları genel olarak dağ başlarında bulunmuştur. Eski Türklerin inanışlarına göre gökte oturan Tanrı’ya, yeryüzünde en yakın olan yerler, yüksek dağ başları idiler, İslâmiyet’teki Arafat ve Musevilerin Tûrı Sina dağları da bu türlü inançlardan meydana gelmiş kutsal dağlardı. Türk ölülerinin dağ başlarına gömülmüş olmaları bizim için de faydalı olmuştur. Çünkü mezarlara sızıp da donan sular, ölümler ve eşyaların bozulup çürümelerinin önüne geçmiş ve bu eserleri zamanımıza kadar korumuşlardır” (Ögel, 1971: 159).

Türklerin inançlarında dağlar, kutsal ve manevi birer yer olarak kabul edilir. Dağlar, gökyüzüne yakın yerler olarak görülür ve Tanrı’ya en yakın yerler olarak düşünülür. Bu nedenle, ölümlerin dağ başlarına gömülmesi, onların manevi bir yüceliğe erişmesine ve Tanrı’ya daha yakın bir yerde dinlenmelerine inanıldığına işaret edebilir. Dağ başları, çoğu zaman insan faaliyetlerinden uzak ve korunaklı alanlardır. Bu yüksek bölgelerde, mezarlar doğal afetlerden, yabani hayvanlardan ve diğer tehlikelerden daha iyi korunabilir.

Türk toplumunda mezarların tepe ya da dağ başlarına defnedilmesi kadar önemli olan bir diğer konu da mezar taşları üzerine işlenen motiflerdir. Kılıç, Türk kültüründe sadece bir savaş aracı olarak değil, aynı zamanda birçok değeri ve kavramı temsil eden bir sembol olarak görülür. Güç, adalet, dostluk gibi kavramlar kılıçla ilişkilendirilir çünkü kılıç, bir hükümlerlik sembolü olarak kullanıldığı gibi, âdil bir düzenin korunması için de

kullanılır.

Aynı zamanda, birlik ve dayanışmayı simgeler; çünkü Türkler için kılıç, birlikte hareket etmenin ve bir amaç uğruna mücadele etmenin bir aracıdır. Kılıç bunların yanı sıra, yaşam ve ölümü simgeler, kılıcın hayatın en derin ve zorlayıcı anlarında kullanıldığı ve bu nedenle yaşamın ve ölümün bir parçası olduğu gerçeğini yansıtır.

“Mezar taşlarında görülen çeşitli motif ve figürler yanında kılıç, hançer, bayrak ve ok yay motiflerinin, ölen kişinin kahramanlığı, dünya yaşantısı, cinsiyeti, mesleği veya unvanı ile alakalı olduğuna dair görüşler mevcuttur” (Berkli, 2007: 68). Mezar taşlarında bulunan motifler ve figürler, geçmişte yaşamış olan kişilerin kimlikleri, meslekleri, inançları ve toplumdaki konumları hakkında ipuçları sunar. Kılıç, hançer, bayrak ve ok yay gibi motiflerin mezar taşlarında sıkça görülmesi, ölen kişinin hayatı boyunca yaşadığı deneyimleri, toplumsal konumunu ve hatta inançlarını yansıtır. Kılıç ve hançer, genellikle savaşçılık, cesaret ve güç gibi değerlerle ilişkilendirilir. Bir kişinin mezar taşında kılıç veya hançer figürleri bulunuyorsa, bu kişinin savaşçı bir geçmişi olabileceği veya cesur bir şekilde mücadele ettiği düşünülür. *Kafkas Koçakları*’nda Memmed Baba da Kızıl ordu süvarilerine karşı vatanını ve milletini korumaya çalışarak şehit edilir.

“Mezar taşının sağ tarafına kabartma olarak bir kılıç, sol tarafına da bir tüfek resmi yapılmıştır. Bu işaretler Kafkas’ta, halk için büyük kahramanlık gösteren, fedakârlık yapan veya şehit olan kahramanların mezar taşlarına işlenir. Ön yüzünün altında ise yine kabartma olarak üç tane ay yıldız yer almaktadır” (Kafkasyalı, 2018: 36).

Türk mezar taşları ve mezar mimarisi, kültürel ve sanatsal açıdan önemli bir zenginliği yansıtır. Çeşitli motifler, süslemeler ve yazıtlarla süslenen mezar taşları o dönem hakkında bilgi verir. Kılıç ve tüfek, savaş ve savunma yeteneklerini temsil eder. Kılıç, geleneksel olarak savaşçılık ve cesaretle ilişkilendirilirken tüfek daha modern bir silah olarak savaş ve savunma alanında önemli bir rol oynar. Mezar taşındaki bu iki motif, Memmed Baba’nın vatanını ve milletini korumak için cesurca mücadele ettiğini ve savaşta aktif bir rol oynadığını gösterir. Bu nedenle Memmed Baba’nın kahramanlık ve fedakârlık gibi değerlere olan bağlılığını vurgular. Üç ay yıldız, Türk bayrağının simgesidir ve Türk milletinin birliğini, bağımsızlığını ve özgürlüğünü temsil eder. Mezar taşındaki bu motif, Memmed Baba’nın Türk ulusal kimliğine ve değerlerine olan bağlılığını vurgularken bununla beraber Bayrak, Memmed Baba’nın vatanseverliğini ve bağımsızlık mücadelesine olan katkısını simgeler. Bu motiflerin bir araya gelmesi, ölen kişinin kahramanlık ve fedakârlık gibi değerlerle anılmasını sağlar ve onun hafızasının yaşatılmasına katkıda

bulunur.

2.4. Toplumsal Dışlanma

Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında Kafkasya’da yaşananlar, Rusya’daki rejim değişikliği, iç çatışmalar ve Ermenilerin uyguladığı baskılar, Türk ve Müslüman halkın göç etmesine neden olmuştur. 1918–1920 yıllarında yaşanan zulüm, katliam ve gasp olayları, Ermenilerin bölgede nüfus üstünlüğü sağlama çabasının bir parçası olarak değerlendirilir. Göçler başlangıçta Kars Ardahan bölgelerine yoğunlaşırken daha sonra Erzurum, Sivas ve Trabzon gibi şehirlere doğru bir yönelim gösterir. *Kafkas Koçakları* eserinde Kars’a göç eden Koçakların silahlarına Jandarma Karakol Komutanlığı el koyar ve Koçakları Kızılçakçak (Akyaka) sığınmacı kampına gönderir.

“Selim Efendi’nin Kars’ta ilgili kurumlara gidip onların durumları ile ilgili bilgi vermesi üzerine, onları da Kars’taki geçici göçmen merkezine getirirler. Birer birer sorguya alınan koçaklardan Aloy Hacı ve Emrah, gençlik heyecanı ile her şeyi olduğu gibi söylerler. Hacı Halil de bunlara katılıp yönetime karşı verdiği mücadeleyi anlatır. Emrah, kendisini tutuklamaya gelen görevlinin hakaretlerine tahammül edemediği için onlardan birini öldürdüğünü; bu sebepten amcası Aslan Gülaloğlu ile ülkesini terk edip Türkiye’ye geldiğini söyler. Aloy Hacı da Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan’da kendilerine, dolayısıyla halkına yapılan baskı, haksızlık ve zulme karşı verdikleri mücadeleyi övünerek ve gururla anlatır. Hacı Halil, Aloy Hacı ve Emrah, Türk yöneticilerin onlara farklı yönden bakabileceklerini düşünemez. Hâlbuki Türk yetkililer sakin, uslu sığınmacıları tercih etmektedir.

Sovyet Yönetimine veya başka bir ülkeye karşı hasmane tavır içinde bulunanları hoş görmemektedirler. Bu sebeple geldikleri ülkede hiçbir olaya karışmamış sığınmacıları Kars’ın merkez ve köylerinde bulunan arkadaş ve akrabalarının yanına göndererek onlara ev, bark, tarla, çayır verirler. Koçak Nuri, Hacı Halil, Emrah Gülaloğlu ve Aloy Hacı gibi olaylara karışan koçakları ise Sivas, Ağrı, Iğdır gibi yerleşim yerlerine gönderirler” (Kafkasyalı, 2018: 160–161).

Selim Efendi’nin Kars’ta muhacirlerle ilgilenmesi, yönetimin göçmenlerin durumunu kontrol etme ve bilgi toplama amacını yansıtır. Muhacirlerin Türkiye’yi güvenli bir sığınak olarak görmeleri, karakoldaki sorguda yaşadıklarını açıkça anlatmalarını sağlar. Türk yöneticilerin sakin ve uyumlu sığınmacıları tercih etmesi, toplumsal huzur ve güvenliğin korunması açısından önemlidir. Bir diğer deyişle Türk yöneticilerin sığınmacıları seçerken güvenlik endişelerini göz önünde bulundurdıkları da anlaşılabilir. Göçmenlerin

yerleştirilmesinde olaylara karışmayanlar, akrabalarının yanına gönderilirken olaylara karışanlar daha uzak bölgelere yönlendirilir. Bu, sığınmacı yerleştirme politikasında bir çeşit ayırım ve yönlendirme stratejisi olduğunu gösterir. Bu durumla ilgili olarak Nebahat Oran Arslan şunları ifade eder. “Kafkaslar’dan göç edip hudut civarında yerleşenlerin yaptıkları casusluk, kaçakçılık ve propagandaya son verilmesi için Kars vilayeti dışına çıkarılmaları uygundur” (Oran, 2007: 352). Koçakların karakolda verdiği ifadeler, Türk yetkilileri güvenlik açısından tedbir almaya yönlendirir. Bu nedenle Aloy Hacı ve arkadaşlarının sınıra yakın bölgelerde kalmasına izin verilmez, iç bölgelere gönderilirler. Bu durum, göçmenlerin potansiyel güvenlik riski olarak görülmesinden ve dış ilişkileri etkileme ihtimalinden kaynaklanır. Göçmenlerin küçük yerleşim yerlerine dağıtılması, kontrolü kolaylaştırma amacını taşır. Iğdır’a geldiklerinde güvenlik için karakola gidip imza verirler. “Iğdır’a geldikleri ilk günlerde, iki günde bir karakola gidip imza verirken, daha sonra üç, dört günde; şimdilerde ise haftada bir defa kontrole gitmektedirler” (Kafkasyalı, 2018: 167). Iğdır gibi sınır bölgeleri, genellikle ülkenin güvenliği açısından hassas noktalardır. Bu bölgelerdeki güvenlik güçleri, terörizm, kaçakçılık ve yasadışı göç gibi potansiyel tehditlere karşı önlem almak için çeşitli tedbirler alır. Bu tedbirlerden biri de belirli kişilerin izlenmesi veya takip edilmesidir. Bölgeye yerleştirilen göçmenlerin belirli aralıklarla karakola giderek imza vermeleri, güvenlik güçlerinin bu kişilerin faaliyetlerini takip etmesini ve kontrol altında tutmasını sağlar.

İmza verme süreci, kişilerin bulundukları yer ve faaliyetleri hakkında bilgi toplamak için bir fırsat olarak da kullanılabilir. İmza verme sıklığının zamanla azalması, kişilerin güvenilir olduğuna veya risklerinin azaldığına dair bir işaret olarak görülür. Ancak bu durumun, güvenlik güçlerinin dikkatini kaybetmediği ve gerekli durumlarda yeniden harekete geçebilecekleri anlamına gelmediğini belirtmek önemlidir.

Göç edenler açısından bakıldığında, bu politika genellikle onları belirli bir süre boyunca sürekli bir izleme altında tutar. Bu durum, yeni bir çevreye uyum sağlama sürecini zorlaştırabilir ve kişisel özgürlüklerini kısıtlayıcı bir etki yaratabilir.

Ayrıca, bu tür bir izleme ve kontrol altında olma duygusu, psikolojik olarak da yıpratıcı sonuçlar doğurur ve göç edenlerde güvensizlik hissine neden olabilir.

2.5. Yerli-Göçmen Etkileşimi

Ahıska ve Borçalı Türkleri tarih boyunca çeşitli zorluklarla karşılaşır ve Türkiye’ye göç etmek zorunda kalır. Türkiye, Kafkasya’nın güneyinden gelen soydaş sığınmacılara

yönelik insanî ve sosyal yardım politikaları çerçevesinde adım atan bir ülkedir. Bu adım “Türkiye Cumhuriyeti hükûmeti tarafından çıkarılan Ahıska Türklerinin kabul ve iskânına dair kanun gereğince bir grup insan getirilerek Iğdır’a yerleştirilmiştir” şeklindedir. (Zeyrek, 2001: 173).

Kafkas Koçakları eserinde

“Iğdır’ın Alkamer köyü muhtarı, devletin köylerine gönderdiği Kafkas muhacirlerine, meşgul olmaları ve ürünlerini değerlendirip kazanç elde edebilmeleri için büyük bir bağ ve bostan yeri verir. Muhtarın, dört muhacire, Aslan Gülahioğlu, Hacı Halil, Aloy Hacı ve Emrah Gülahioğlu’na verdiği bağ, bostan ve ev, 1920 yılında Taşnak Ermeni kuvvetleri tarafından bütün aile fertleri şehit edilen bir aileden kalmaz. Metruk vaziyetteki bu evi şenlendirip, barınacak hâle getirmişler, bağı ve bostanı da köyün en bakımlı bağı, bostanı yapmışlardır. Onlar, günlerinin büyük bir bölümünü bağ ve bostanda geçirmektedir” ifadelerini görürüz (Kafkasyalı, 2018: 163).

Muhtar tarafından verilen bağ ve bostanın, Kafkas muhacirlerinin yaşamlarını sürdürebilmelerinde önemli bir rol oynadığı görülür. Muhtarın desteğiyle metruk durumda olan evlerini restore edip barınabilir hale getiren ve aynı zamanda köyün bağ ve bostanını işleyen bu göçmenler, burada büyük bir emek harcar. Bu durum, göçmenlerin Iğdır bölgesine katkı sağlamak için çaba gösterdiğini ve kendi yaşamlarını idame ettirmek için gayretlerini de yansıtır. “Göçmenler iskân edilirken tarımsal üretime katılabilmesi ve ekonomiye katkıda bulunmaları için arazi tahsisı gerekiyordu. Göçmenlere dağıtılan araziler genel olarak miri araziden oluşmaktaydı” (İpek, 1991: 121). Göçmenlere, sığınmacılara arazi tahsis edilmesi, yerleşimlerinin kalıcı ve sürdürülebilir olması için kritik bir adımdır. Bu tahsisler, göçmenlerin kendi geçimlerini sağlamalarına ve yerel ekonomiye katkıda bulunmalarına olanak tanır. Ayrıca, bu tahsisler, göçmenlerin topluma entegrasyonunu sağlamak ve sosyal huzuru artırmak için de önemlidir. *Kafkas Koçakları*’nda göçmenlerin yabancılik çekmemeleri ve topluma adapte olabilmeleri için yerel halk elinden geleni yapar.

“Köylüler muhacirlerle çok yakından ilgilenir. Haftanın hemen her günü bir aile tarafından davet edilip sofraya açılır. Her davetten sonra da köyün aksakalları, arifleri toplanıp son yılların olaylarını değerlendirip sohbet ederler. Koçakların hatıraları ise sohbetlerin can kulağıyla dinlenen bölümleri olur. Düğün derneklerde de onların özgün yeri olur” (Kafkasyalı, 2018: 163).

Iğdır, göç alışverişi yoğun olan bölgelerden biridir. Bölgede yaşayan halk, köylerine gelen

muhacirlere sıcak bir şekilde kucak açar. Köylüler, göç eden Karapapak Türklerini sık sık evlerine davet ederek onların ihtiyaçlarını karşılar ve sosyal bağlarını güçlendirir. Bu minvalde toplum içinde dayanışma ve yardımlaşma kültürü pekişir. Köydeki aksakallar ve bilge kişiler, genellikle haftalık olarak düzenlenen davetlerde bir araya gelir ve toplantılara Karapapak Türkleri de davet edilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun döneminde, devletin göçmenleri kabul etme politikası ve yönetimi de yerel halkın tutumunu etkiler.

SONUÇ

Bu çalışma, Ali Kafkasyalı'nın *Kafkas Koçakları* adlı romanını göç edebiyatı bağlamında ele alarak, Karapapak Türklerinin tarihsel, kültürel ve sosyopolitik sürecini anlamaya yönelik önemli bir katkı sunar. Göç, yalnızca coğrafi bir hareketliliği değil, aynı zamanda bir kimlik mücadelesini, kültürel hafızanın korunmasını ve varoluşsal inşayı da beraberinde getiren çok katmanlı bir olgudur. *Kafkas Koçakları*, bu katmanları edebî bir dille işleyerek, okuyucusuna hem bireysel hem de kolektif bir direniş anlatısı sunar.

Kafkasyalı'nın romanında göç teması, tarihsel gerçeklikten yola çıkarak bireysel trajediler ve toplumsal belleğin kaydına dönüşür. Eserde işlenen zorunlu göç, kültürel yabancılaşma, direniş, kahramanlık, aidiyet ve toplumsal dışlanma gibi izlekler, Karapapak Türklerinin yaşadığı tarihî kırılmaları ve kimlik mücadelelerini gözler önüne serer. Göç, burada yalnızca baskıdan kaçış değil, aynı zamanda özgürlüğe, güvenliğe ve kimliğe yönelişin bir simgesidir.

Romanın merkezindeki karakterlerden Aloy Hacı, göçmen bireyin kaderiyle değil, kaderine karşı mücadele eden aktif bir özne olarak karşımıza çıkar. Sovyet baskısı karşısında direnişin sembolü haline gelen Aloy Hacı, bir kahramanlık simgesi olmanın yanı sıra, aynı zamanda kültürel ve manevi değerlere olan bağlılığın da temsilcisidir. Onun yaşadıkları, sadece bir bireyin değil, tüm bir halkın çilesi ve mücadelesi olarak romanın dokusuna işlenmiştir. Babası Memmed Baba'nın mezarına gösterdiği saygı, geleneksel Türk toplumlarında ölüm sonrası ritüellerin ve kültürel hafızanın aktarımı açısından dikkat çekicidir.

Göçün edebiyatla kesişiminde, mezarların kutsallığı ve dağların sığınak olarak kodlanması Türk mitolojisiyle birebir örtüşür. *Kafkas Koçakları*'nda dağlar yalnızca coğrafi bir unsur değil; korunma, direniş ve yücelik anlamlarını taşıyan semboller hâline gelir. Memmed Baba'nın tepeye gömülmesi, göçmen toplumun ölüme ve öte dünyaya bakışını, inanç sistemleriyle olan bağını somutlaştırır. Aynı zamanda mezar taşındaki kılıç, tüfek ve ay-

yıldız motifleri, bireysel hafızayı toplumsal hafızayla birleştiren görsel anlatılar olarak işlev görür.

Göç sonrası Türkiye'ye yerleşen Karapapak muhacirlerin Anadolu halkıyla kurduğu ilişki de romanın önemli izleksel boyutlarından biridir. Iğdır ve çevresindeki yerleşimlerde yerli halkla geliştirilen dayanışma, misafirperverlik ve kültürel uyum süreci, göçmenlerin aidiyet duygusunun pekişmesine hizmet eder. Roman, bu kaynaşmayı yalnızca yüzeysel bir kabul değil, derin bir kültürel bütünleşme olarak işler. Muhacirlere verilen bağ ve bostanlar, onların ekonomik hayata katılımını ve kendi emekleriyle yeni bir yaşam kurma azmini temsil eder.

Öte yandan, göçmenlerin Türk yönetimi tarafından sınıra yakın yerlerden uzaklaştırılması ve düzenli kontrole tabi tutulmaları, güvenlik politikalarının toplumsal etkilerini gözler önüne serer. Bu bağlamda, göçmenlerin hem kurtarıcı hem de potansiyel bir tehdit olarak algılanması, göç olgusunun karmaşık doğasına işaret eder. Roman bu çelişkiyi, karakterlerin sorgu süreçleri ve yerleştirildikleri bölgelere dair anlatımlarla başarıyla işler.

Sonuç olarak *Kafkas Koçakları*, sadece tarihî bir roman olmanın ötesine geçerek göç olgusunun bireysel, toplumsal ve kültürel boyutlarını bütüncül bir yaklaşımla işler. Eserde yer alan izlekler, göçün sadece fiziksel değil, aynı zamanda ruhsal, kültürel ve sosyopolitik bir yolculuk olduğunu vurgular.

KAYNAKÇA

- Abrams, Meyer Howard (1993), *A Glossary of Literary Terms*, Harcourt Brace College Publishers, Orlando.
- Akgün, Atıf (2015), “Edebiyatımızda Göç ve Göçmen Edebiyatları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Göç Dergisi*, S.1, ss. 69–84.
- Aktulum, Kubilay (2000), *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Alver, Köksal (2012), *Edebiyat Sosyolojisi*, Hece Yayınları, Ankara.
- Berkli, Yunus (2007), “Mezar Taşlarında Görülen Kılıç, Hançer, Ok Yay ve Bayrak Motiflerinin Sembolik Anlamları”, *EKEV Akademi*, 11 (31), ss.67–80.
- Bonnefoy, Yves (2000), *Antik Dünya Ve Geleneksel Toplumlarda Dinler Ve Mitolojiler Sözlüğü, 1-2* (çev. Levent Yılmaz), Dost Kitabevi, Ankara.
- Buntürk, Seyfeddin (2007), *Rus-Türk mücadelesinde Ahıska Türkleri*, Berikan Yayınları,

Ankara.

Çağırkan, Barış, (2020), **Sürgün, Zorunlu Göç ve Anavatana Dönüş: Ahıska Türkleri**, Gazi Kitabevi, Ankara.

Çavuş, Burak (2022), “Göçmen Edebiyatı Bağlamında Modern Bir Göç Destanı Olarak Aras Ören’in Berlin Üçlemesi”, **Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, ss.201-209.

Hoşgör, Şeref (1998), **Türkiye’de Kantitatif Yöntemlerle Dolaylı Göç Tahminleri, Sorunlar ve Yaklaşımlar**. Türkiye’de İçgöç, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., İstanbul.

Hüküm, Muhammed (2022), “Göç Ve Edebiyat Üzerine Mülâhazalar”, **Tezkire**, 31(81), ss. 29-31.

İpek, Nedim (1991), “Kafkaslar’dan Anadolu’ya Göçler”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi**, 6, ss. 97–134.

Kafkasyalı, Ali (2012), “Karapapak Türkleri”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü TAED**, 48, ss. 269–304.

Kafkasyalı, Ali (2018), **Kafkas Koçakları**. Karınca Yayınevi, Ankara.

Karpat, Kemal (2003), **Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm** (çev. Abdülkerim Sönmez), İmge Kitabevi, Ankara.

Korkmaz, Ramazan (2015), “Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler”, **Yazınsal Okumalar**, Mutlu Deveci. (Ed.), Kesit Yayınları, İstanbul, ss. 100- 114.

Memmedli, Şureddin (1997), **Alın Yazımız**, Samşoblo Yayınları, Tbilisi.

Memmedli, Şureddin (2018), “Yiğitliğin Belgesel Sanatsal Tecessümü”, **Turan Sam**, 39, ss.284-287.

Memmedli, Şureddin; Goca Memmedova, Gülnara (2009), “Gürcistan’dan Türk göçleri”, **Bizim Ahıska**, 15, ss. 12–17.

Mirza, Bala (1955), “Karapapak”, **İslam Ansiklopedisi**, 6, ss. 330–331.

Oran Arslan, Nebahat. (2007), “Güney Kafkasya’dan Türkiye’ye Gelen Muhacir ve Mültecilerin Durumu (1921–1945)”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, 35,

ss.341–359.

Osmanov, Vakıf (2023), “*Türkçülüğün yorulmaz yolcusu Ali Kafkasyalı*”, <https://www.anl.az/down/meqale/edebiyat/2023/iyul/858703> (Erişim Tarihi: 08.07.2023)

Ögel, Bahaeddin (1971), **Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişim Çağları**, MEB, İstanbul.

Özdemir, Mehmet Toygar (2022), **Mihrali Bey Kurt Soluğu**. Taş Medrese Yay., Erzurum.

Piriyeva, Sevil- Piriyev, Allahverdi (2003), **Türk Dünyası ve Ata Yurdum Ahıska**, Tuna, Bakü.

Sakallı, Cemal (2018), “*Göçmen Edebiyatı: Ara Dilde Yazmak*” **Monograf Edebiyat Eleştirisi**, 9, ss. 10–26.

Türki, İbrahim (2007), **Ahıska Türklerinin Tarihi, Edebiyatı Ve Âşıkları Antolojisi**. Çimkent.

Uluslararası Göç Örgütü (2009), **Göç Terimleri Sözlüğü**, Ankara.

Yazıcı, Hüseyin (2002), **Göç Edebiyatı (Doğu’yu Batı’ya Taşıyanlar, Ortadoğu Hristiyan Arap Edebiyatçılarının Batı’daki Öncü İsimleri)**. Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Zeyrek, Yunus (2001), **Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri**, Pozitif Matbaa, Ankara.